

VU Research Portal

Kunst en religie: Elkaars vijand of vriend?

Stoker, W.

published in
Theologisch Debat
2009

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Stoker, W. (2009). Kunst en religie: Elkaars vijand of vriend? *Theologisch Debat*, 6(4), 60-61.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Debatwaardig

Wessel Stoker

Kunst en religie elkaars vijand of vriend?

Kunst en religie staan op gespannen, zelfs vijandige voet met elkaar als je religiewetenschappers moet geloven. Met verbazing heb ik *Re-Enchantment* uit de serie *Art Seminar* gelezen. Het boek geeft het verslag van een debat over kunst en religie. De kunsttheoreticus James Elkins meldt dat twee vooraanstaande wijsgerige esthetici, M. Fried en T.J. Clark, de uitnodiging om deel te nemen aan dit debat hebben afgewezen. Ze vonden het 'te pijnlijk' om aan tafel te zitten met mensen die willen spreken over kunst en religie (110). Tijdens de discussie merkte T. de Duve op dat overtuigende religieuze kunstwerken thans alleen worden gemaakt door 'unbelievers' waartoe hij B. Newman en M. Rothko rekent (173). Ook pleitte hij ervoor om christelijke iconografie in de kunstgalerie te verbieden behalve als het van hoog niveau is (153). Het boek sluit af met (soms rijke) commentaren op dit mislukte gesprek.

Wat is hier eigenlijk aan de hand? In de huidige wetenschapsbeoefening heerst soms een ideologisch atheïsme als het gaat om de bestudering van de religie. Men meent daarbij dat het onderwerp kunst en religie meer een zaak is van religiewetenschappers zoals antropologen, sociologen, psychologen of kunsttheoretici dan van de theologische esthetica. Bijna alle auteurs van *Re-Enchantment* zijn dan ook geen theoloog, maar religiewetenschapper. Religieuze kunst, zo lijkt de veronderstelling te zijn, dient niet door de theologische esthetica maar door de religiewetenschap te worden bestudeerd. Er was in oktober 2009 een congres in Amsterdam over interculturele esthetica. Het thema was de invloed van globalisering op de kunst. Je zou aandacht verwachten voor religie in de kunsten omdat wereldwijd veel kunst religieus is of religieuze invloed heeft. Geen woord daarover op het congres, men sprak alleen over kunst in relatie tot ethiek en politiek.

Voor een benadering waarin de vaak religieuze of spirituele zeggingskracht van een kunstwerk wel wordt erkend, kan men terecht bij twee andere bundels. Het tweede deel van *Een mens- vol van Geest, Jezus in woord en beeld* geeft interessante informatie over kunst en religie voor een breed publiek. Vooral waardevol zijn de Jezus-iconografie in de contemporaine (schilder)kunst van Aad Jonkers en het artikel van Bert Dicou over Jezus in popsongs en videoclipps. Het laatste artikel maakt weer eens duidelijk dat men maar beter afscheid kan nemen van het modernistische onderscheid tussen hoge en lage kunst, wil men tenminste recht doen aan kunst in de alledaagse, populaire cultuur.

De bundel *Visual Arts and Religion* is geschreven door auteurs die betrokkenheid van religie op kunst van belang vinden. Dat sluit niet uit dat religie soms op gespannen voet staat met kunst. Als ik het zorgvuldige artikel van Ruud Welten en Johan Goud lees over Levinas en het beeld in de

kunst, constateer ik dat Levinas een soortgelijke bezwaar heeft tegen beelden in de kunst als Kierkegaard. Het beeld fixeert de/het afgebeelde, legt het vast op een bepaald moment, terwijl mens en God beweeglijk zijn, niet zijn vast te leggen op een plaatje. Kierkegaard zegt dit vanuit zijn visie op de menselijke existentie die altijd beweging uitdrukt, Levinas vanuit zijn opvatting van de bijbelse God en het beeldenverbod. Vernieuwende inzichten leest men bij Kees Vuyk die schrijft over de videokunst die niet, zoals de traditionele beeldende kunsten, iets zichtbaar wil maken, maar de onzichtbaarheid wil bevorderen. Hij demonstreert dit aan de videokunst van Arnout Mik.

Zijn kunst en religie elkaars vijand of vriend? De academische wereld meent doorgaans dat religie heeft afgedaan. Het museumbeleid en het werk van sommige kunstenaars weerspreken dat. Musea zoals het musée national d'art moderne (Centre Pompidou) in Parijs en het Stedelijk Museum in Amsterdam hebben onlangs tentoonstellingen georganiseerd over kunst en religie zoals *Traces du Sacré* en *Heilig Vuur* en er worden kunstfestivals gehouden als *Wederzijds: kunst- in-context*, waar kunst en religie elkaar ontmoeten. Ook de beide laatst genoemde bundels laten het belang van het thema religie en kunst zien. Veel religiewetenschappers werken nog met de secularisatietheorie die meent dat religie in het Westen ten einde loopt of dat zij in de openbare sfeer geen functie meer kan hebben. Christelijke religie boet thans zeker aan betekenis in, maar het verschijnsel religie niet. Hans Alma speelt in *Visual Arts and Religion* daarop in in haar artikel over transcendentie in de kunst. Zij wil in het voetspoor van J. Dewey en I. Murdoch recht doen aan de spirituele transcendente ervaring buiten de georganiseerde religie zonder het goed recht van de meer klassiek-religieuze ervaring te ontkennen. Haar poging lijkt me vruchtbaarder dan de verouderde visie van de Verlichting op wetenschap die het Art Seminar in *Re-enchantment* beheerste.

Re-enchantment (J.Elkins.& D.Morgan eds.), Routledge, London 2009, ISBN 10 0 415 96052 5, 321 pp., 21.49 Euro.

Een mens –vol van Geest, Jezus in woord en beeld (D. Dicou & J.Goud redactie), Meinema, Zoetermeer 2008, ISBN 978 90 211 4195 4, 171 pp. 19.99 Euro.

Visual Arts and Religion (H. Alma. M. Barnard, V. Küster eds.), Lit Verlag, Berlijn, 2009 ISBN 978 3 8258 0708 5, 150 pp., 19.90 Euro.